

**УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФАКУЛТЕТ БЕЗБЕДНОСТИ**

**УЛОГА И ЗНАЧАЈ ЗАШТИТНИКА ГРАЂАНА У
ДЕМОКРАТСКОЈ И ЦИВИЛНОЈ КОНТРОЛИ
ВОЈСКЕ СРБИЈЕ**

ДИПЛОМСКИ РАД

МЕНТОР:

др Зоран Јефтић

КАНДИДАТ:

Александра Јовановић 89/14

Београд, 2019. година

Садржај

Увод	1
1. Систем националне безбедности, појам, елементи	2
2. Војска Србије, појам, место и улога у систему националне безбедности.....	5
3. Појмовно одређење демократске и цивилне контроле.....	7
4. Улога државних институција у демократској и цивилној контроли Војске Србије.....	9
4.1. Улога законодавне власти у демократској и цивилној контроли Војске Србије	10
4.2 Улога извршне власти демократској и цивилној контроли Војске Србије.....	12
4.3 Улога судске власти у демократској и цивилној контроли Војске Србије.....	16
5. Улога независних државних органа у демократској и цивилној контроли Војске Србије.....	17
5.1. Улога државне ревизорске институције.....	18
5.2. Улога Повереника за информације од јавног значаја и заштиту података личности...	18
5.3. Улога Агенције за борбу против корупције.....	20
5.4. Улога Повереника за заштиту равноправности полова.....	20
6. Заштитник грађана појам, место и улога у систему националне безбедности и демократској контроли Војске Србије.....	21
6.1. Развој заштитника грађана.....	21
6.2. Врсте заштитника грађана.....	23
6.3. Улога и функција заштитника грађана у демократској и цивилној контроли Војске Србије.....	24
6.4. Однос заштитника грађана и власти у Републици Србији данас.....	26
Закључак.....	28
Литература.....	29

Увод

Систем националне безбедности један је од најважнијих система једне државе. Као његов саставни део и део без кога целокупан систем не може да функционше је систем одбране. Носилац система одбране у Републици Србији је Војска Србије, која брани земљу од оружаног угрожавања споља и извршава остале задатке и мере које су дефинисане Уставом, законом, подзаконским актима, потписаним међународним споразумима и уговорима. Као таква поседује монопол над употребом силе и има своја овлашћења како би одбранила суверенитет и територијални интегритет као и независност земље. Врховни командант Војске је Председник Републике, који предлаже употребу Војске Србије, а главну одлуку доноси Народна Скупштина. Како су то политички субјекти, може доћи до злоупотребе војске од стране ових субјеката који доносе одлуке о њој. Поред саме Војске Србије у саставу Министарства одбране налазе се Војнообавештајна и Војнобезбедносна агенција које обављају послове из своје надлежности. Како би своје послове и задатке обављале у складу са законом и Уставом ове агенције и Војска Србије налазе се под цивилном и демократском контролом коју обавља више субјеката. Контрола се може вршити од стране грана власти као што су законодавна, извршна и судска, као и од стране независних државних органа. Важан независни орган који спроводи цивилну и демократску контролу над Војском Србије је Заштитник грађана (омбудсман). Заштитник грађана има дугу традицију у свету док је код нас релативно нова институција. Управо због тога сусреће се са неразумевањем и тешкоћама у свом раду, и у извршењу својих задатака, а који се односе на заштиту права грађана и помагањем да своја права реализују на потпун и законски адекватан начин. као и на заштиту од незаконског и неправилног рада органа државне управе

У овом раду биће објашњена сама институција Заштитника грађана, као и његове надлежности, али и проблеми са којима се сусреће у свом раду као и пропусти и мане које постоје у самој институцији Заштитника грађана.

1. Систем националне безбедности, појам, елементи

Политички систем Републике Србије заснован је на подели власти на законодавну, извршну и судску. Свака грана власти има своје надлежности у систему националне безбедности, а које су у складу са улогом коју те гране власти имају у политичком систему. Систем националне безбедности, стратегија националне безбедности дефинише као нормативно, структурно и функционално уређену целину елемената чијом се делатношћу остварује заштита националних интереса Републике Србије.¹

Систем националне безбедности састоји се од

- институционалног дела
- акционог дела
- нормативног дела

Институционални део састоји се од државних органа који чине управљачки део система националне безбедности (органи законодавне, извршне и судске власти), и органа који чине извршни део система националне безбедности (Војска, полиција, цивилна заштита, безбедносно-обавештајни систем, дипломатско-конзуларна представништва, судови, тужилаштва, инспекцијски органи, царина, органи локалне самоуправе). Акциони део система националне безбедности састоји се од системских и функционалних активности. Системске активности су активности којима се успоставља и мења систем националне безбедности и одређују главни циљеви овог система. Функционалне активности су активности преко којих систем делује.²

Систем националне безбедности представља подсистем политичког система и као такав уређује се правним нормама државе. Ово је веома битно јер је систем националне безбедности претпоставка за опстанак и развој сваког друштва. Основе система националне безбедности уређују се уставом, законима, стратегијско-доктринарним документима. Све норме којима се уређује систем националне безбедности чине нормативни део система националне безбедности.

Безбедност је једна од виталних функција сваке државе, па су основе система националне

---

1 Стратегија националне безбедности, Београд октобра 2009. године

2 Систем националне безбедности Републике Србије, Зоран Драгишић, Београд 2011

безбедности уређене уставом. Устав Републике Србије из 2006. дефинисао је Народну скупштину као највише представничко тело и носиоца уставотворне и законодавне власти у Републици Србији.³

Надлежности Народне скупштине одређене су члану 99 на следећи начин :

Народна скупштина:

1. доноси и мења Устав
2. одлучује о промени границе Републике Србије,
3. расписује републички референдум,
4. потврђује међународне уговоре кад је законом предвиђена обавеза њиховог потврђивања,
5. одлучује о рату и миру и проглашава ратно и ванредно стање,
6. надзире рад служби безбедности,
7. доноси законе и друге опште акте из надлежности Републике Србије,
8. даје претходну сагласност на статут аутономне покрајине,
9. усваја стратегију одбране,
10. усваја план развоја и просторни план,
11. усваја буџет и завршни рачун Републике Србије, на предлог Владе,
12. даје амнестију за кривична дела

У оквиру својих изборних права, Народна скупштина:

1. бира Владу, надзире њен рад и одлучује о престанку мандата Владе и министара,
2. бира и разрешава судије Уставног суда
3. бира председника Врховног касационог суда, председнике судова, Републичког јавног тужиоца, јавне тужиоце, судије и заменике јавних тужилаца, у складу са Уставом,
4. бира и разрешава гувернера Народне банке Србије и надзире његов рад,
5. бира и разрешава Заштитника грађана, и надзире његов рад,
6. бира и разрешава и друге функционере одређене законом.⁴

Извршна власт у систему националне безбедности врши врло важне функције. Она одређује правац државне политике, одговорна је за вођење државне политике, предлаже законе Народној скупштини, извршава законе и доноси подзаконске акте, али је

---

3 Систем националне безбедности Републике Србије, Зоран Драгишић, Београд 2011

4 Устав републике Србије, Службени гласник РС» бр. 98/2006

одговорна за целокупно вођење система националне безбедности. Она организује и спроводи све мере и активности из области безбедности. Извршна власт у Републици Србији организована је по бифеалном принципу и њу сачињавају шеф државе и влада⁵

Влада:

1. утврђује и води политику,
2. извршава законе и друге опште акте Народне скупштине,
3. доноси уредбе и друге опште акте ради извршавања закона,
4. предлаже Народној скупштини законе и друге опште акте и даје о њима мишљење кад их поднесе други предлагач,
5. усмерава и усклађује рад органа државне управе и врши надзор над њиховим радом,
6. врши и друге послове одређене Уставом и законом⁶

Шеф државе:

1. представља Републику Србију у земљи и иностранству,
2. указом проглашава законе, у складу с Уставом,
3. предлаже Народној скупштини кандидата за председника Владе, пошто саслуша мишљење представника изабраних изборних листа,
4. предлаже Народној скупштини носиоце функција, у складу са Уставом и законом,
5. поставља и опозива указом амбасадоре Републике Србије на основу предлога Владе,
6. прима акредитивна и опозивна писма страних дипломатских представника, даје помиловања и одликовања,
7. врши и друге послове одређене Уставом.

Председник Републике, у складу са законом, командује Војском и поставља, унапређује и разрешава официре Војске Србије

Судска власт је јединствена на територији Републике Србије. Судови су самостални и независни у свом раду и суде на основу Устава, закона и других општих аката, када је то предвиђено законом, општеприхваћених правила међународног права потврђених међународних уговора. Расправљање пред судом је јавно и може се ограничит само у складу с Уставом. У суђењу учествују судије и судије поротници, на

---

5 Систем националне безбедности Републике Србије, Зоран Драгишић, Београд 2011

6 Устав републике Србије, Службени гласник РС» бр. 98/2006

начин утврђен законом.⁷

2. Војска Србије, појам, место и улога у систему националне безбедности

Систем одбране републике Србије део је система националне безбедности и представља јединствену, структурно уређену и функционалну целину снага и субјеката одбране, чији је циљ заштита одбрамбених интереса Републике Србије.

Витални одбрамбени интереси Републике Србије су :

- очување суверености, независности и територијалне целовитости Републике Србије и заштита безбедности грађана.
- изградња поверења и унапређење безбедности и стабилности у региону
- сарадња и партнерство са међународним безбедносним организацијама и институцијама демократских држава⁸

Носилац система одбране је Војска Србије. Она се организује и успоставља у складу са неотуђивим правом сваке државе на одбрану, како индивидуалну, тако и колективну. Ово право потиче из 51. члана Повеље Уједињених нација. Војска Србије брани земљу од оружаног угрожавања споља и извршава друге мисије и задатке у складу са Уставом, законима и принципима међународног права који регулишу употребу силе.⁹

Мисије и задатке Војске дефинише Народна скупштина Републике Србије. Мисије Војске Србије су:

- одбрана Републике Србије од оружаног угрожавања споља,
- учешће у изградњи и очувању мира у региону и свету, и
- подршка цивилним властима у супротстављању претњама безбедности.

Додељене мисије Војска Србије реализује извршавањем задатака.¹⁰ Прва мисија Војске Србије организована је у складу са њеном основној функцијом, а то је одбрана од оружаног угрожавања споља. Друга мисија односи се на употребу Војске Србије ван

---

7 Устав републике Србије, Службени гласник РС» бр. 98/2006

8 Стратегија одбране Републике Србије

9 Устав републике Србије, Службени гласник РС» бр. 98/2006

10 Стратегија одбране Републике Србије

граница Републике Србије. Ова мисија се односи на учешће Војске Србије у мултинационалним операцијама под Уједињеним нацијама. Њена употреба дефинисана је *Законом о употреби Војске Србије и других снага одбране у мултинационалним операцијама ван граница Републике Србије*. На овај начин Република Србија доприноси успостављању и очувању светског мира. Трећа мисија односи се на пружање помоћи другим државним органима, органима аутономне покрајине и јединицама локалне самоуправе ради заштите живота и безбедности људи и имовине, као и заштита животне средине. Главна идеја законодавца приликом дефинисања ове мисије, била је да се створе законске препоставке да се Војска Србије укључи у акције заштите и спасавања приликом великих природних катастрофа и техничко-технолошких удеса. Додељивање ове мисије Војсци Србије било је неопходно, јер у условима природних и техничких катастрофа постоји потреба за добро организованом у ефикасном снагом која се брзо може употребити, а то је у свакој држави једино војска.¹¹

Како би се избегла злоупотреба, Војска Србије се ангажује на захтев државног органа, органа аутономне покрајине и јединице локалне самоуправе. А одобрење издаје председник Републике или министар одбране по овлашћењу председника Републике. На тај начин се обезбеђује двострука заштита од злоупотребе, јер председник не може да дозволи употребу војске без захтева државног органа, нити државни орган може да употреби војску без дозволе председника Републике.¹² Војска Србије се по структури дели на видове, родове и службе, а функционално се организује у команде, јединице и станове, на стратегијском, оперативном и тактичком нивоу. Војска се састоји од сталног и резервног састава. Стални састав чине професионални припадници Војске Србије и војници на служењу војног рока. Резервни састав чине резервни официри, резервни подофицири и војници у резерви. Резервни састав дели се на активну и пасивну резерву.

---

11 Систем националне безбедности Републике Србије, Зоран Драгишић, Београд 2011

12 Систем националне безбедности Републике Србије, Зоран Драгишић, Београд 2011

3. Појмовно одређење демократске и цивилне контроле

Демократска контрола државних органа уопште па тако и саме Војске Србије веома је битна за целокупно функционисање система националне безбедности. Како би се спречиле злоупотребе организује се контрола од стране како државних тако и од стране независних државних органа. У демократској контроли остварује се однос између политичких органа једне земље и њених државних органа. Демократска контрола може се дефинисати као политичка контрола над војском од стране легитимно изабраних органа власти на демократским изборима.¹³ Демократска контрола обухвата три међусобно повезана елемента. Први елемент односи се на односе између војске и домаће политике. Војска не сме да буде политизована и треба да буде потпуно аполитична. Други елемент односи се на контролу одбрамбене политике, односно да развој одбрамбене политике буде под контролом демократски изабраних органа власти, деловање војске треба ограничити од мешања у процес доношења одлука ових органа. Трећи елемент односи се на употребу војске у спољној политици, и ту се налази опредељење да спољна политика једне државе, односно одлука о развоју и примени војне силе, треба да буде под контролом демократски изабраних цивилних власти. Према Хансу Борну постоје различити концепти дефинисања демократске контроле. Први концепт је надзор који се односи на надзирање и успостављање правила за извршну власт и њене агенције. Други концепт "добро управљање", под којим се подразумева цео систем демократског менаџмента сектора безбедности, у коме парламент и влада имају значајну улогу. Трећи концепт односи се на контролу.

У последње време мења се сам систем одбране, па је то довело до појаве многих битних питања везаних за демократску контролу оружаних снага. Многе земље су укинуле регрутовање, односно служење војног рока, и појавиле су се добровољне снаге, па се јавило питање, да ли се добровољне снаге могу контролисати исто као и редовне. Поред тога, многе земље су смањиле број припадника оружаних снага, а мисије и задатке су усмериле на мировне операције, што је довело до смањења буџета и више задатака за

---

13 Зоран Јефтић, Мирослав Младеновић, Вања Роквић, Основе цивилно-војних односа, Београд 2014

војску и ставило политичко-војне односе под притисак.¹⁴ Постављени су бројни захтеви међународних организација НАТО и ОЕБС, посткомунистичким земљама у циљу преуређења цивилно-војних односа у складу са демократским принципима. Без демократског надзора над војском, овим земљама није омогућен пријем у ове организације.

Веома је важно питање над киме се врши демократска и цивилна контрола. Дуго времена је војска била та која је имала монопол над применом силе, па је она била објекат демократске и цивилне контроле, а одбрана и безбедност су били синоними. Међутим појавила се потреба да се сам појам безбедности прошири и то из два разлога. Границе између унутрашње и спољне безбедности су постале нејасне, терористички напади из 2001. показали су како спољашње претње безбедности могу да имају последице по унутрашњу безбедност. Други разлог је тај што се на нове безбедносне претње не може одговорити војно. Тако да сада неки други делови система безбедности као што су полиција и службе безбедности обављају различите функције па се стога морају демократски надзирати и контролисати.

Када се говори о демократској и цивилној контроли у теорији поготово западној користи се или термин цивилна или термин демократска. У нашем уставу дефинисана је демократска и цивилна контрола војске. Зато се може образложити шта се подразумева по демократском, а шта под цивилном контролом. Појам цивилне контроле произилази из појма демократске контроле и своди се на контролу оружаних снага од стране цивила, како појединаца у улози врховног команданта или министра одбране, тако и на различита државна тела која се баве одбраном, а у којима доминирају цивили. Демократска контрола аутоматски је цивилна, док цивилна не мора бити демократска.¹⁵ Према Хантингтону демократска контрола може бити субјективна и објективна. Субјективна контрола претпоставља успостављање максималне цивилне моћи, постиже свој циљ тако што даје припадницима војске цивилна обележја, чинећи да се у њима рефлектује држава. Објективна цивилна контрола врши максимизирање војног професионализма и свој циљ постиже милитаризацијом припадника војске, чинећи их оруђем државе.¹⁶

---

14 Зоран Јефтић, Мирослав Младеновић, Вања Роквић, Основе цивилно-војних односа, Београд 2014

15 Зоран Јефтић, Мирослав Младеновић, Вања Роквић, Основе цивилно-војних односа, Београд 2014

16 Зоран Јефтић, Мирослав Младеновић, Вања Роквић, Основе цивилно-војних односа, Београд 2014

Према Борну демократска контрола може бити реактивна и односи се на одлуке које су донете и спроведене; проактивна контрола, када политичари настоје да предвиде будуће догађаје и потребе војске. Контрола може бити и оперативна, она која се спроводи током војних операција и представља интервенисање политичара у војна питања. Према Ламберту контрола може бити вертикална, хоризонтална и самоконтрола. Вертикална контрола подразумева контролу војске од врха наниже. Ова контрола заснована је на цивилној супрематiji демократски изабраних представника власти, као и на уставној и законској субординацији војске цивилној власти. Хоризонтална контрола односи се на интеграцију војске у друштво, она нема моћ одлуке, али се њен значај огледа у промоцији безбедносне културе, безбедносне свести, мониторингу војске, као и држању законодавне, извршне и судске власти транспарентном и слично. Самоконтрола се односи на примену друштвених вредности у војној организацији. И веома је важно сазнати у којој мери су демократске вредности заступљене у размишљању професионалног војника. Према Хацићу постоје два облика контроле, то су унутрашња и спољашња контрола. Унутрашњу контролу спроводи тело које организационо припада субјекту контроле или надлежном министарству, а спољашњу контролу спроводе органи који се не налазе у саставу субјекта који је контролисан.

4. Улога државних институција у демократској и цивилној контроли Војске Србије

Војска Србије као носилац заштите оружаног угрожавања споља веома је важан елемент система одбране, па и самог система безбедности чији је систем одбране део. Као тако важан елемент има своје битне надлежности и овлашћења, али је веома погодна за злоупотребу. Како до злоупотребе не би дошло успоставља се демократска и цивилна контрола од стране државних институција и независних државних органа.

Државне институције које учествују у демократској и цивилној контроли Војске Србије су Народна скупштина као носилац законодавне власти, извршна власт и судска власт.

Спровођењем контроле успостављају се услови за спровођење демократије у свакој држави, па тако и у Републици Србији.

4.1. Улога законодавне власти у демократској и цивилној контроли Војске Србије

Парламентарна контрола Војске Србије, као и целокупног сектора безбедности је веома значајна и представља израз степена демократије у једној земљи. Другим речима без парламентарне контроле не може постојати демократија у правом смислу те речи. Контролна функција парламента је својствена сваком парламенту, али је најизраженија у парламентарним системима, где постоји облик чврсте и меке контроле. Меком контролом се настоје добити информације о раду владе, најпознатији инструмент меке контроле су посланичка питања. Чврста контрола подразумева оне инструменте који позивају на одговорност владе, односно оне која за последицу могу да имају изгласавање неповерења влади. Овај вид контроле има карактер санкција. Најзначајнији инструмент чврсте контроле је интерпелација и предлог за изгласавање неповерења влади.¹⁷

Уставом републике Србије, Народна скупштина дефинисана је као представничко тело и носилац уставотворне и законодавне власти, њене функције су : представничка, законодавна, изборна и контролна.¹⁸ Инструменти народне скупштине за остваривање контролне функције су : постављање посланичког питања, подношење интерпелације, јавна саслушања, гласање о неповерењу влади и образовање анкетног одбора. Парламентарна контрола дефинисана је и законом о одбрани, према њему Народна скупштина у области одбране:

1. одлучује о рату и миру и проглашава ратно и ванредно стање;
2. усваја Стратегију националне безбедности Републике Србије;
3. усваја Стратегију одбране Републике Србије;
4. усваја Дугорочни план развоја система одбране Републике Србије;
5. доноси законе о потврђивању међународних уговора у области одбране и војне сарадње;
6. прописује мере одступања од људских и мањинских права у ратном и ванредном стању;

---

17 Зоран Јефтић, Мирослав Младеновић, Вања Роквић, Основе цивилно-војних односа, Београд 2014

18 Закон о Народној скупштини, Службени гласник РС, број 9/2010

7. усваја годишњи извештај Владе о стању припрема за одбрану;
8. одлучује о употреби Војске Србије ван граница Републике Србије;
9. ПРЕСТАЛА ДА ВАЖИ – са 88/2009 – др. закон
10. одлучује о висини средстава за финансирање потреба одбране;
11. разматра остваривање Плана одбране Републике Србије;
12. надзире рад служби безбедности;
13. врши и друге послове одређене законом.¹⁹

Као један од најзначајнијих инструмената контроле је буџет одбране и контрола његовог трошења. Основни извор финансирања система одбране јесте део бруто домаћег производа, а као допунски извор јављају се сопствени приходи, остварени на основу продаје непокретне и покретне имовине која је дата на располагање и коришћење.

У овире Народне Скупштине најзначајнију улогу има Одбор за одбрану и унутрашње послове који према члану 49. Пословника Народне скупштине разматра:

- предлог закона и другог општег акта из области војне, радне и материјалне обавезе, мобилизације, ванредног и ратног стања, статусних и других питања професионалних припадника Војске Србије, војног школства, међународне сарадње у области одбране и војне сарадње; одржавања јавног реда и мира, окупљања грађана; безбедности саобраћаја на путевима; безбедности државне границе и контроле преласка границе и кретања и боравка у граничном појасу; боравка странаца; промета и превоза оружја, муниције, експлозивних и других опасних материја из делокруга министарства надлежног за унутрашње послове; заштите од пожара; држављанства; јединственог матичног броја грађана; пребивалишта и боравишта грађана; личне карте; путне исправе; међународне помоћи и других облика међународне сарадње у области унутрашњих послова, укључујући и реадмисију; илегалне миграције; азила;
- питања у вези с остваривањем парламентарне контроле Војске Србије и одбрамбеног система;
- предлог буџетских средстава потребних за деловање Војске Србије и врши контролу трошења тих средстава;

---

19 Закон о одбрани, Службени гласник РС br. 116/2007, 88/2009, 88/2009 - dr. zakon, 104/2009 - dr. zakon, 10/2015 i 36/2018

Поред овог одбора, постоји још један врло важан за демократску и цивилну контролу, а то је Одбор за контролу служби безбедности. Према пословнику овај одбор надзире:

- уставност и законитост рада служби безбедности
- усклађеност рада служби безбедности са стратегијом националне безбедности, стратегијом одбране и безбедносно-обавештајном политиком Републике Србије
- поштовање политичке, идеолошке и интересне неутралности у раду служби безбедности
- законитост примене посебних поступака и мера за тајно прикупљање података
- и сличне послове у складу са законом и уставом

4.2. Улога извршне власти демократској и цивилној контроли Војске Србије

Извршна власт је у Републици Србији организована по бицефалном принципу и сачињавају се председник Републике и влада. Према закону о одбрани Надлежности председника Републике у области одбране су :

- 1) подноси заједно с Владом Народној скупштини предлог за проглашење ратног и ванредног стања;
- 2) даје сагласност на нацрт основних докумената планирања развоја;
- 3) усваја Доктрину Војске Србије, на основу предлога министра одбране и даје сагласност на нацрт осталих основних стратегијско-доктринарних докумената;
- 4) наређује спровођење Плана одбране Републике Србије;
- 5) усваја План мобилизације Војске Србије;
- 6) наређује спровођење мера приправности, општу и делимичну мобилизацију;
- 7) усваја План употребе Војске Србије и наређује њену употребу;
- 8) доноси смернице за изградњу оперативне и функционалне способности Војске Србије;
- 9) поставља и разрешава начелника Генералштаба Војске Србије, уз мишљење министра одбране;

Влада као други део извршне власти према закону о одбрани :

- 1) подноси Народној скупштини заједно с председником Републике предлог за проглашење ратног и ванредног стања;

- 1a) усваја Процену војних и невојних изазова, ризика и претњи по безбедност земље, на предлог министра одбране;
- 2) предлаже Народној скупштини усвајање Стратегије националне безбедности Републике Србије, Стратегије одбране Републике Србије и Дугорочног плана развоја система одбране Републике Србије;
- 2a) доноси акционе планове за спровођење Стратегије националне безбедности Републике Србије и Стратегије одбране Републике Србије;
- 3) усваја Стратегијски преглед одбране Републике Србије и Средњорочни план и програм развоја система одбране, на предлог министра одбране;
- 4) усваја План одбране Републике Србије, осим Плана употребе Војске Србије и Плана мобилизације Војске Србије;
- 5) предлаже Народној скупштини доношење закона из области одбране, безбедности и Војске Србије;
- 6) предлаже Народној скупштини доношење закона о потврђивању међународних уговора из области одбране и војне сарадње;
- 7) доноси Смернице за израду Плана одбране Републике Србије, на предлог министра одбране;
- 8) подноси Народној скупштини годишњи извештај о стању припрема за одбрану;
- 9) одобрава планове одбране органа државне управе и утврђује њихову организацију за рад у ратном и ванредном стању;
- 10) прописује мере приправности субјеката система одбране у ратном и ванредном стању, осим приправности Војске Србије;
- 11) предлаже председнику Републике спровођење мера приправности и општу и делимичну мобилизацију, осим мобилизације Војске Србије;²⁰

Систем одбране је под контролом Министарства одбране, које се налази у саставу владе. Министарство одбране, у оквиру свог делокруга, предлаже и спроводи политику одбране, извршава законе и међународне уговоре, општа акта Народне скупштине, Владе и акта председника Републике из области одбране. Министарство одбране обавља послове,

---

20 Закон о одбрани, Службени гласник РС br. 116/2007, 88/2009, 88/2009 – dr. zakon, 104/2009 - dr. zakon,10/2015

који се односе на:

- 1) израду предлога Процене војних и невојних изазова, ризика и претњи по безбедност земље;
- 2) израду нацрта Стратегије националне безбедности Републике Србије, Стратегије одбране Републике Србије и Дугорочног плана развоја система одбране Републике Србије и усвајање документа за њихову разраду;
- 3) израду предлога акционих планова за спровођење Стратегије националне безбедности Републике Србије и Стратегије одбране Републике Србије;
- 4) предлагање Доктрине Војске Србије;
- 5) израду предлога Стратегијског прегледа одбране Републике Србије;
- 6) израду Средњорочног плана и програма развоја система одбране;
- 7) израду предлога годишњег извештаја Владе о стању припрема за одбрану;
- 8) израду нацрта закона из области одбране, безбедности и Војске Србије, здравствене заштите и здравственог осигурања војних осигураника, војног образовања, производње наоружања и војне опреме и друго;
- 9) израду нацрта закона о потврђивању међународних уговора у области одбране и војне сарадње и закључивање администра-тивних уговора за њихово извршавање;
- 10) израду платформи за вођење преговора и закључивање међународних уговора у области одбране и војне сарадње и њихово извршавање;²¹

Како би се уредила област безбедности и вршила цивилна и демократска контрола система безбедности 2007. године основан је Савет за националну безбедност (у даљем тексту Савет). Његово оснивање потврђено је Законом о основама уређење служби безбедности Републике Србије. Према овом закону надлежности Савета су

- разматра питања из области одбране, унутрашњих послова и рада служби безбедности;
- разматра међусобну сарадњу органа надлежних за одбрану, органа надлежних за унутрашње послове и служби безбедности и њихову сарадњу с другим надлежним државним органима, као и сарадњу са органима и службама безбедности страних држава и међународних организација;

---

21 Закон о одбрани, Службени гласник РС бр. 116/2007, 88/2009, 88/2009 - др. закон, 104/2009 - др. закон, 10/2015 и 36/2018

- предлаже надлежним државним органима мере за унапређење националне безбедности;
- разматра предлоге за унапређење националне безбедности које му упућују органи надлежни за одбрану, органи надлежни за унутрашње послове, службе безбедности и други надлежни државни органи;
- разматра питања из делокруга органа државне управе, аутономних покрајина, општина, градова и града Београда која су значајна за националну безбедност;
- разматра и друга питања која су значајна за националну безбедност.

Савет усмерава и усклађује рад служби безбедности тако што:

- разматра обавештајно-безбедносне процене и доноси закључке којима одређује приоритете и начине заштите и усмерава остваривање националних интереса који се спроводе путем обавештајно-безбедносне делатности;
- доноси закључке у вези с радом служби безбедности и Бироа за координацију;
- доноси закључке којима усмерава и усклађује рад служби безбедности;
- доноси закључке којима усмерава сарадњу служби безбедности са службама безбедности страних држава и међународних организација;
- доноси закључке којима усклађује делатности државних органа које су посвећене међународној сарадњи у области националне безбедности и одбране;
- прати извршавање закључака које је донео;
- даје мишљења о предлозима годишњих и средњорочних планова рада служби безбедности;
- даје мишљења Влади о предлозима буџета служби безбедности и прати реализацију одобрених буџетских средстава;
- даје мишљење Влади о предлогу за постављење и разрешење директора служби безбедности.

Савет се стара о усаглашеној примени прописа и стандарда за заштиту података о личности, као и других прописа којима се штите људска права која могу да буду угрожена разменом информација или другим оперативним радњама.

Чланови Савета су:

- председник Републике;
- председник Владе;

- министар одбране;
- министар унутрашњих послова;
- министар правде;
- начелник Генералштаба Војске Србије;
- директори служби безбедности.²²

Канцеларија Савета за националну безбедност основана је 2009. године, владина је организација која обавља административне, стручне и остале послове за потребе Савета, врши послове административно-техничке подршке Бироу за координацију служби безбедности. Биро за координацију служби безбедности оперативно усклађује рад служби безбедности и извршава закључке Савета о питањима из своје надлежности.²³

4.3. Улога судске власти у демократској и цивилној контроли Војске Србије

Судска власт у Републици Србији је независна и као таква контролише све делове сектора безбедности. Она контролу врши тако што сакционише непоштовање правних норми којима је уређена организација и структура система безбедности. Судска власт у Републици Србији припада судовима опште и посебне надлежности, у складу са чланом 66 Уставне повеље република Србија донела је Закон о преузимању надлежности војних судова, војних тужилаштва и војних правобранилаштва. Према том закону, надлежност војних судова који су поступали на територији Републике Србије преузели судови опште надлежности.

Окружни суд у првом степену суди за дела из раније надлежности војних судова, независно од запређене казне : кривична дела против Војске Србије, шпијунажу, кривична дела против службене дужности учињене у вези са вршењем службе у Војсци Србије и у Министарству одбране у саставу мировних мисија у иностранству, кривична дела која почине ратни војни заробљеници ако законом није одређена надлежност другог суда.²⁴

---

22 Закон о основама уређења служби безбедност РС "Сл. гласник РС", бр. 116/2007

23 Закон о основама уређења служби безбедност РС "Сл. гласник РС", бр. 116/2007

24 Зоран Јефтић, Мирослав Младеновић, Вања Роквић, Основе цивилно-војних односа, Београд 2014

За другостепене, односно жалбене поступке надлежан је Врховни Суд Србије у којем се формира посебно војно одељење. Надлежност војних тужилаштва преузела су јавна тужилаштва у којима су формирана војна одељења, а у Републичком јавном тужилаштву Војно одељење Републичког јавног тужилаштва. У Србији постоји Тужилаштво за ратне злочине које је надлежно за процесуирање кривичних дела као што су - кривична дела против човечности и међународног права, као и за кривична дела предвиђена у Статуту Међународног кривичног трибунала за бившу Југославију. Та кривична дела су - кривична дела геноцида, ратни злочини против цивилног становништва, ратни злочин против рањеника и болесника, ратни злочин против ратних заробљеника, уништавање културних и историјских споменика, као и друга кривична дела која представљају кршење међународног хуманитарног права. Према закону о Војсци Србије припадници су дисциплински одговорни за повреде дужности из службе. Посебне мере тајног прикупљања података односно њихово прикупљање посебно је уређено законом, па Војнобезбедносна агенција не може без одобрења Врховног Касационог суда да примењује посебне мере тајног прикупљања података.

5. Улога независних државних органа у демократској и цивилној контроли Војске Србије

Поред контроле Војске Србије од стране законодавне, извршне и судске власти, постоји и ванпарламентарна контрола, која се спроводи од стране независних државних органа. Постоје различита схватања о томе зашто настаје ванпарламентарна контрола. Према *buffer*- теорији независни државни органи настају како би се одређени државни послови заштитили од већег политичког утицаја корупције. Према *escape* теорији ови органи настају као форма којом је могуће отклонити недостатке традиционалне државне управе. Најпознатија институција међу њима је институција омбудсмана, а поред њега важне су институције које служе за надзор над трошењем јавних финансијских средстава. Услови који треба да буду испуњени да би ова тела ефикасно обављала своју функцију су :

- политичка и финансијска независност од осталих органа власти,
- овлашћења да може самостално да покреће ревизије одређених питања,

- доступност релевантним информацијама, ресурси неопходни за рад и
- извештавање о раду.²⁵

5.1. Улога државне ревизорске институције

Врховна или државна ревизорска институција је јавно државно тело које законом извршава функцију највише јавне ревизије државе. Државна ревизорска институција је један од независних инструмената којима се контролише истинитост и објективност финансијског извештавања о трошењу средстава буџета државе. Свака земља према свом политичком систему опредељује се за један од три модела државне ревизорске институције. Модели су вестминерски, правосудни модел и модел одбора. У Републици Србији заступљен је вестминерски модел, који чини државну ревизорску институцију органом парламентарне контроле извршне власти. Основни задатак Државне ревизорске институције је да утврди и обавести Народну скупштину и јавност да ли се новац пореских обвезника прикупља и троши по закону. Њене функције су подељене на : контролну, саветодавну и регулативну функцију.

5.2. Улога Повереника за информације од јавног значаја и заштиту података личности

Информације од јавног значаја су оне информације које су садржане у документима у поседу било којег органа јавне власти, настале у њиховом раду или у вези са њиховим радом, а за које јавност има оправдан интерес да зна.²⁶ У надлежности Повереника је да прати поштовање обавеза органа власти утврђених Законом о слободном приступу информацијама од јавног значаја и извештава јавност и Народну скупштину о томе. Поред тога :

- даје иницијативу за доношење или измене прописа ради спровођења и унапређења права на приступ информацијама од јавног значаја;
- предлаже органима власти предузимање мера у циљу унапређивања њиховог рада уређеног овим законом;

---

25 Зоран Јефтић, Мирослав Младеновић, Вања Роквић, Основе цивилно-војних односа, Београд 2014

26 Закон о слободном приступу информацијама од јавног значаја, Службени гласник РС бр. 120/04

- предузима мере потребне за обуку запослених у државним органима и упознавање запослених са њиховим обавезама у вези са правима на приступ информацијама од јавног значаја, ради делотворне примене овог закона;
- решава по жалби против решења органа власти којима су повређена права уређена овим законом;
- обавештава јавност о садржини овог закона, као и о правима уређеним овим законом;
- да покрене поступак за оцену уставности и законитости закона и других општих аката;
- издаје и ажурира приручник са практичним упутствима за делотворно остваривање права уређених овим законом, на српском језику и на језицима који су, у складу са законом, одређени као језици у службеној употреби
- путем штампе, електронских медија, интернета, јавних трибина и на друге начине, упознаје јавност са садржином приручника за примену закона;
- издаје упутство по којем се објављује информатор о раду државног органа и
- обавља и друге послове одређене овим законом²⁷

Обавештавање јавности од стране Министарства одбране регулисано је Упутством о обавештавању јавности о раду Министарства одбране и активностима Војске Србије које је донето на основу члана 30 Закона о Војсци Србије. Према Информатору Министарства одбране информације којима располаже Министарство одбране, а које су настале у раду или у вези са радом, министарство је дужно да у складу са Законом о слободном приступу информацијама од јавног значаја достави тражиоцу информације, изузев у случајевима ако би се тиме озбиљно угрозила одбрана земље, национална и јавна безбедност, или међународни односи или учинио доступним документ или информација од јавног значаја коју је прописима или службеним актом заснованим на закону одређено да се чува као државна, службена, пословна или друга тајна, а због чијег би одавања могле наступити тешке правне и друге последице по интересе заштићене законом који претежу над интересом за приступ информацији.

---

²⁷ Закон о слободном приступу информацијама од јавног значаја ("Сл. гласник РС" бр.120/04, 54/07, 104/2009 и 36/2010)

5.3. Улога Агенције за борбу против корупције

Корупција представља један од најбитнијих безбедносних ризика и претњи за сваку државу па тако и за Републику Србију, како је исказано у Стратегији националне безбедности : *Корупција угрожава темељне вредности друштва и доводи до опадања поверења у институције државе, отежавања спровођења суштинских реформи, успоравања процеса транзиције, економског развоја, прилива страних инвестиција и интеграционих процеса и до дестабилизације прилика у земљи и региону.* ²⁸ Корупција погађа све сфере друштва, али један од најподложнијих сектора су сектор одбране и безбедности. Корупција утиче на оперативну способност одбрамбених снага, умањује поверење и утиче на прихватање војске у јавности. Корупција умањује кредибилитет националних и међународних снага, које су послате у мировне мисије.

Корупција у сектору одбране може се посматрати кроз три основне категорије : политички контекст и контрола (питања која се односе на области у којима би систем одбране требало да буде под демократском контролом од стране легитимно изабраних представника власти, корупција се огледа у разређеној одбрани политике, скривеним буџетима одрбране, непотизам, злоупотреба обавештајних информација, веза са организованим криминалом), процеси у систему одбране(односи се на неравномерну расподелу плата, малверзације приликом продаје половне или сувишне опреме, вођење приватног бизниса у оквиру система одбране, корупција приликом регрутовања, награђивања и напредовања), корупција на личном нивоу (проблем официра и званичника који се не придржавају правила у вези са сукобом интереса, доброг вођења и осталих стандарда пословног понашања).

5.4. Улога Повереника за заштиту равноправности полова

На основу Закона о забрани дискриминације из 2009. формиран је Повереник за заштиту равноправности полова као независан, самостални државни орган, како би се унапредила борба против дискриминације. Кроз историју, на просторима Републике Србије жене су се бориле равноправно са мушкарцима, међутим донети су закони о

---

28 Стратегија националне безбедности, Службени гласник РС“, број 88 од 28. октобра 2009.

демобилизацији и број жена у војсци је смањен. У Републици Србији жене су добиле право на школовање на војној академији тек 2007. године. На међународном плану веома је значајна резолуција УН 1325, под називом Жене, мир и безбедност, која указује на потребу повећања броја жена на свим нивоима одлучивања, као и учествовања у мисијама решавања, спречавања и управљања сукобима. Република Србија усвојила је Национални акциони план за примену Резолуције 1325 СБ УН, у циљу побољшања положаја жена. На препоруку Повереника за заштиту равноправности, крајем 2011. уведена је употреба родно осетљивог језика у Министарство одбране и Војсци Србије.

6. Заштитник грађана појам, место и улога у систему националне безбедности и демократској контроли Војске Србије

Законом о Заштитнику грађана успоставља се Заштитник грађана као независан државни орган који штити права грађана и контролише рад органа државне управе, органа надлежног за правну заштиту имовинских права и интереса Републике Србије, као и других органа и организација, предузећа и установа којима су поверена јавна овлашћења. Заштитник грађана се стара о заштити и унапређењу људских и мањинских слобода и права. Заштитник грађана је независан и самосталан у обављању послова утврђених овим законом и нико нема право да утиче на његов рад и поступање. У обављању послова из своје надлежности Заштитник грађана поступа у оквиру Устава, закона и других прописа и општих аката, као и ратификованих међународних уговора и општеприхваћених правила међународног права. Заштитник грађана за свој рад одговара Народној скупштини.

6.1. Развој заштитника грађана

Заштитник грађана назива се и омбудсман. Реч омбудсман потиче из шведског језика. Дослован превод појма „омбудсман“ јесте „повереник“ или „пуномоћник“. Први омбудсман је дефинисан Уставом Шведске из 1809. године и ушао је у политичку праксу у целом свету. Први шведски омбудсман је био повереник парламента чији је основни задатак био надзор у поштовању закона од службеника јавних служби и судија. Шведски

омбудсман је доживео значајне промене. Од 1915. до 1968. године постојао је посебан војни омбудсман, чији је задатак била контрола спровођења законске регулативе у војсци и заштита права припадника војске, али је након тога обједињен са функцијама цивилних омбудсмана. Данас постоје четири омбудсмана за различите ресоре изнад којих је главни парламентарни омбудсман. После Шведске, функцију омбудсмана је увела Финска 1919. године, а у осталим државама та функција се уводи тек педесетих година двадесетог века.

Од седамдесетих година двадесетог века институција омбудсмана је заступљена у многим европским и ваневропским државама, а од почетка деведесетих година у бившим социјалистичким источноевропским државама и у државама бивше СФРЈ. За већину земаља основ је било данско решење. Међутим, свака држава је решење омбудсмана прилагођавала свом друштвеном уређењу и својим актуелним потребама. Поред тога, решења нису крута, већ су подложна променама у складу са друштвеним променама појединих држава. Иако не може да се говори о неком општем моделу институције омбудсмана ипак сви омбудсмани, у суштини, имају три елемента, које је канадски професор Ровет дефинисао на следећи начин:

1. омбудсман је независан и непристрасан функционер законодавне власти чије се постојање обично дефинише уставом и који врши надзор над управом;
2. он испитује жалбе грађана с обзиром на административну неправду и лошу управу
3. он је овлашћен да испитује, критикује и јавно објављује, али нема право да поништава одлуке управе.
4. институција омбудсмана је национална категорија, али је у случају Европске уније добила и наднационално обележје.

Наиме, на основу Уговора о Европској унији Европски парламент именује омбудсмана којем сваки грађанин било које државе чланице може да поднесе жалбу, али само на рад органа и тела Европске уније. Институција омбудсмана може да буде дефинисана на различите начине. У једном броју земаља институција омбудсмана је дефинисана уставом, а код већине земаља донет је посебан закон о омбудсману. Ако се уставом само дефинише општа улога омбудсмана, онда се обавезно одговарајућим законом разрађује та уставна

категорија (то решење је и у Србији)²⁹

6.2. Врсте заштитника грађана

Према нивоима власти омбудсмани могу да буду државни, регионални и локални. Државни омбудсмани су они који се дефинишу и организују на нивоу држава и задужени су за праћење и контролу рада свих јавних служби. Ако се ради о федералном државном уређењу, поред државних омбудсмана (сваке земље чланице) обично постоји и омбудсман на нивоу федерације. У појединим државама, поред државног омбудсмана могу да постоје и омбудсмани на нижим нивоима, тзв. регионални и локални омбудсмани. У Републици Србији постоји омбудсман на државном, покрајинском нивоу и на нивоу локалне самоуправе. Поред омбудсмана који је надлежан за све области живота, могу да постоје и омбудсмани дефинисани према функционалном принципу. У том случају могу да се појаве два облика омбудсмана:

- општи омбудсман, надлежан за одређену категорију становништва и
- специјализовани омбудсман, надлежан за поједине области друштвеног живота.

Из дефиниције је јасно да је њихова разлика у обиму надлежности. Специјализовани омбудсмани у појединим земљама се формирају у области здравства, образовања, социјалног старања, комуналних делатности, поштанског саобраћаја, полиције и друго. Општи омбудсмани се уводе за оне категорије становништва које су посебно осетљиве на повреде права и којима треба обезбедити већи степен заштите. У погледу броја лица која спроводе функцију омбудсмана могу да постоје инокосни омбудсман, вишечлани и колегијални омбудсмани. Код инокосног омбудсмана само једно лице обавља све функције омбудсмана. У том случају прецизно се дефинишу услови које треба то лице да испуни, јер од његових способности зависи успех институције. То лице нормално има своје заменике и помоћнике, али они не могу самостално да иступају, осим ако су за то добили посебна овлашћења. Вишечлани омбудсман је институција састављена од више лица између којих су подељене функције омбудсмана и сваки од њих делује самостално у

---

29 Омбудсман за одбрану, проф. др Милоје Цветковић - Војно дело 3/2009 - http://www.odbrana.mod.gov.rs/odbrana-stari/vojni_casopisi/arhiva/VD_2009-3/11.%20Ombudsman%20za%20odbranu.pdf

оквиру својих надлежности. Колегијални омбудсман је састављен од више лица, који одлуке доносе заједнички и то једногласно или већином гласова. Од та три облика најчешће је решење у виду инокосног омбудсмана (решење и у Србији). У том случају се обично њему додељује одређени број заменика, који се именују о истом принципу као инокосни омбудсман чиме се обезбеђује њихов ауторитет. Они замењују омбудсмана у случају одсутности, болести или спречености, а такође обезбеђују континуитет у случају смрти омбудсмана. После распада СФРЈ све бивше републике су својим уставима дефинисале омбудсмана на државном нивоу (различитог назива):

- у Словенији, заштитник права држављана;
- у Хрватској, пучки правобранитељ;
- у Македонији, народни правобранилац ;
- у БиХ, на нивоу државе омбудсман за људска права, у Федерацији БиХ омбудсман ФБиХ са десет теренских канцеларија и у Републици Српској омбудсман РС са четири теренске канцеларије
- у Црној Гори, заштитник људских права и слобода.

У Републици Србији постоје:

- на државном нивоу, заштитник грађана;
- у АП Војводини, покрајински грађански бранилац (омбудсман) и
- на нивоу локалне самоуправе, грађански бранилац.³⁰

6.3. Улога и функција заштитника грађана у демократској и цивилној контроли Војске Србије

Заштитник грађана има веома важну улогу у демократској и цивилној контроли војске. Поред општег омбудсмана чији је задатак да штити права свих грађана и врши надзор органа управе, постоје и омбудсмани који се баве појединим облицима друштвеног живота или појединим категоријама становништва и они се називају специјалним омбудсманима или једноциљним омбудсманима. Према Женевском центру за

---

30 Омбудсман за одбрану, проф. др Милоје Цветковић - Војно дело 3/2009 - http://www.odbrana.mod.gov.rs/odbrana-stari/vojni_casopisi/arhiva/VD_2009-3/11.%20Ombudsman%20za%20odbranu.pdf

демократску контролу оружаних снага, војни омбудсман се дефинише као "механизам који функционише независно од војне командне структуре, врши контролу на сектором безбедности и помаже да исти гарантовано поштује принципе и деловања војне управе."³¹ Први омбудсман-заштитник грађана у свету је установљен пре 200 година, у Србији то није случај. У Републици Србији је ова институција установљена је тек 2003. године на покрајинском нивоу, а њеним увођењем у уставни поредак Републике Србије, установљена је и на републичком нивоу. Приликом увођења ове институције Република Србија се определила за концепт парламентарног омбудсмана општег типа.

Законом о заштитнику грађана (2005) установљава се заштитник грађана као независан државни орган који: штити права грађана, контролише рад органа државне управе. Заштитник грађана помаже грађанима, а самим тим и припадницима војске, полиције, и служби безбедности у остваривању права гарантованих уставом, законима и међународним документима. Овај орган такође испитује притужбе које подносе сами припадници ових органа. Заштитник грађана није институција, "добровољног" права. Органи управе имају законом успостављену обавезу да сарађују са Заштитником, омогуће му приступ својим просторијама и ставе на располагање све податке, без обзира на степен тајности, када је то од интереса за поступак који се води. Када је то од значаја за поступак који води Заштитник грађана има право да обави разговор са сваким запосленим органа управе а функционер органа управе је дужан да му то обезбеди.³² Управо из тог разлога Војска Србије и сви делови Министарства одбране су дужни да доставе податке на увид Заштитнику грађана, који су му потребни за обављање задатака и вршење послова из његове надлежности.

Законом о одбрани је дефинисано да Заштитник грађана врши демократску и цивилну контролу Војске Србије, као битан елемент те контроле. Припадници ВС имају ограничена права у односу на остале грађане, а та права су дефинисана Законом о Војсци, међутим и права као таква морају да се поштују и испуњавају о чему се брине Заштитник грађана. Заштитник грађана контролише, проверавајући наводе притужбе или поступајући по сопственој иницијативи, да ли органи

---

31 Зоран Јефтић, Мирослав Младеновић, Вања Роквић, Основе цивилно-војних односа, Београд 2014

32 <https://www.ombudsman.rs/index.php/o-nama/uloga-i-funkcija>

државне управе, републички јавни правобранилац, органи и организације које врше јавна овлашћења према грађанима поступају у складу са законима и другим прописима Републике Србије или начелима рада добре управе. Улога институције Заштитника грађана, дефинисана Уставом Републике Србије и Законом о Заштитнику грађана, је да непрестано утиче на поштовање људских слобода и права личним ауторитетом и угледом институције. Снагом аргумената Заштитник грађана треба да надлежне органе увери у постојање пропуста, неопходност њиховог отклањања и промену начина рада.³³

6.4. Однос заштитника грађана и власти у Републици Србији данас

Заштитник грађана у вршењу својих надлежности и задатака задире у рад и тајне податке различитих државних институција, и на тај начин их контролише, то је довело до одређеног негодовања и одбијања сарадње одређених државних органа. Како према закону Заштитник има право да покреће поступке за разрешење функционера то доводи до различитих проблема и сукоба на институционалном нивоу. У Републици Србији се у последње време све чешће дешавају различити сукоби и инциденти између Заштитника грађана и осталих нивоа власти. Као пример може се навести један од најважнијих дешавања када је Заштитник грађана као функција доспела у жижу јавности и постала позната ширем обиму грађана. Наиме за време "Параде Поноса " дошло је до сукоба између одреда Жандармерије и припадника Кобри. У читав процес који је односио на овај сукоб умешао се Заштитник грађана који је у оквиру својих овлашћења тражио податке о овом сукобу, међутим како тражене податке није добио дао је јавне препоруке за разрешење Министра одбране и Директора Војнобезбедносне агенције *због њихове одговорности за незаконит и неправилан рад својих органа и несарадњу са Заштитником грађана у вези са инцидентима током Параде поноса.*³⁴ што је представљало увод у даље сукобе између Заштитника грађана и власти.

Однос Заштитника грађана и Народне скупштине Републике Србије се не одвија према закону. Према Закону о Заштитнику грађана, Заштитник грађана доставља извештај Народној скупштини о свом раду, међутим како су наводиле личности које се налазе на

---

33 <https://www.ombudsman.rs/index.php/o-nama/uloga-i-funkcija>

34 <https://www.ombudsman.rs/index.php/lang-sr/2011-12-25-10-17-15/4319-jjhhj>

функцији Заштитника грађана, Народна Скупштина један период није разматрала извештај Заштитника грађана и самим тим нарушени су односи између власти и ове независне институције.³⁵ Након инцидента на Паради Поноса, Заштитник грађана доспева у жижу јавности и медији почињу све више да говоре и пишу о самој институцији, али и да се интересују и за сам приватан живот личности која се налази на овој функцији, па се може рећи да је ова институција од врло неутралне постала предмет различитих медијских натписа и спекулација, па долази и до новинарског сензационализма, па ова институција која 200 година није постојала у Републици Србији постаје позната јавности, али не на начин на који би требало.

---

35 Извор : <https://www.danas.rs/drustvo/zastitnik-gradjana-skupstina-trecu-godinu-ne-razmatra-izvestaj/>

Закључак

Институција Заштитника грађана нема дугу историју у Републици Србији. Како би се на ваљан начин ова институција инплементирала у државни систем Републике Србије, мора се још радити, како на прихватању јавности ове институције, тако и на повећању уважавања ове институције од стране најважнијих државних установа Републике Србије. Ова установа је у Републику Србију уведена, како би држава била у складу са токовима европске традиције, међутим у држави није примљена на најбољи начин. С тога треба да се ради на упознавању јавности са добробитима ове институције, како би се оне могле искористити на најбољи начин и како би грађани посредством ње могли да унапреде остваривање својих, уставом и законом, гарантованих права. Поред тога морају се са већом озбиљношћу узети извештаји Заштитника грађана и његови укази на неправилности, како пословања тако и неостваривања права свих угрожених лица, како би се на адекватан начин грешке исправиле и како би сама Република Србија напредовала како на пољу људских права, тако у њеном самом функционисању. Република Србија као држава која ради на европским интеграцијама и чији је циљ чланство у Европској Унији, мора да поведе више рачуна о остваривању људских права, а та права се кроз специфичност војне делатности могу угрожавати, а то угрожавање вешто скривати, с тога како законодавна, тако и извршна власт, морају да унапреде своју сарадњу са Заштитником грађана како би се успешно извршавала демократска и цивилна контрола Војске Србије. На тај начин се стаје на пут свим злоупотребама и личној користи, као и коришћењу Војске Србије у политичке сврхе, које доводе до угрожавања угледа и поверења у Војску Србије, а поред тога још важније до угрожавања система националне безбедности, без чијег се правилног функционисања доводи у питање опстанак, развој и напредак сваке државе.

Заштитник грађана је управо из ових разлога једна важна независна државна институција, која не би требала да има сметње у свом раду, јер је пре свега институција чије постојање вишеструко доприноси једној држави. Само она држава која поштује права свих својих грађана и држава која води рачуна о транспарентности оних деловања која се могу показати јавности може за себе да тврди да је демократска држава и држава у којој су грађани слободни.

Литература

- Зоран Драгишић, Систем националне безбедности Републике Србије, Београд 2011
- Зоран Јефтић, Мирослав Младеновић, Вања Роквић, Основе цивилно-војних односа, Београд 2014
- Устав Републике Србије. „Службени гласник РС“ бр. 98/2006
- Стратегија националне безбедности, „Службени гласник РС“, број 88 од 28. октобра 2009. Београд
- Стратегија одбране Републике Србије „Службени гласник РС“, број 88 од 28. октобра 2009. Београд
- Закон о Народној скупштини, Службени гласник РС, број 9/2010
- Закон о одбрани, Службени гласник РС br. 116/2007, 88/2009, 88/2009 - dr. zakon, 104/2009 - dr. zakon, 10/2015 i 36/2018
- Закон о основама уређења служби безбедност РС "Сл. гласник РС", бр. 116/2007
- Закон о слободном приступу информацијама од јавног значаја, Службени гласник РС бр. 120/04
- Обудсман за одбрану, проф. др Милоје Цветковић - Војно дело 3/2009 - http://www.odbrana.mod.gov.rs/odbrana-stari/vojni_casopisi/arhiva/VD_2009-3/11.%20Ombudsman%20za%20odbranu.pdf
- <https://www.ombudsman.rs/index.php/o-nama/uloga-i-funkcija>
- <https://www.ombudsman.rs/index.php/lang-sr/2011-12-25-10-17-15/4319-jjhhj>
- http://www.vs.rs/sr_cyr/o-vojsci/opste/misije-i-zadaci
- http://www.vs.rs/sr_cyr/o-vojsci/opste/demokratska-i-civilna-kontrola
- http://www.vs.rs/sr_cyr/o-vojsci/opste/komandovanje-i-rukovodjenje
- http://www.vs.rs/sr_cyr/jedinice/vojska-srbije